

Civilsamfundet er demokratiets immunforsvar

Frie Grønnes civilsamfundsudspil 2021

Danmark ville ikke være et så rigt, demokratisk og socialt relationsstærkt samfund, som vi er, uden vores civilsamfundsorganisationer. Det er svært, for ikke at sige umuligt, at afkode den demokratiske DNA-streng, som det danske samfund er bygget op om, uden at forstå den historiske rolle som højskolebevægelsen, andelsbevægelsen, brugsforeningerne, kooperativbevægelsen, boligbevægelsen, idrætsforeningerne, de faglige, sociale og politiske foreninger og den kulturelle folkeoplysning har spillet siden 1850'erne og frem.

Hemmeligheden bag Velfærdsdanmark er nemlig ikke en stor forkromet nations-identitetsplan fra Statsministeriet. Men derimod noget så enkelt og samtidig usædvanligt som de hundredvis, ja tusindvis af lokale frivillige kulturelle, sociale og politiske foreninger og civilsamfundsorganisationer, som ikke er styret af hverken markedets snævre økonomiske interesser eller af det offentlige bureaukratiske og formelle spilleregler. Det er om nogen disse lokale foreninger

og civilsamfundsorganisationer, der – ofte endda i konflikt med de etablerede magtstrukturer – har skabt det Danmark, vi kender i dag.

Der er tale om initiativer, organisationer og bevægelser, som tager udgangspunkt i den enkelte borgers livsvilkår og frivillige lyst til at bidrage til fællesskabet. Ikke fordi vedkommende får løn for det – selvom det godt kan være tilfældet – men fordi det slet og ret giver dyb mening for så mange af os at bidrage til noget, der er større end os selv.

Det er denne lyst, vilje og evne til at danne decentrale, selvforvaltende, lokale fællesskaber, der er vores samfunds og vores demokratis stærkeste immunforsvar og samtidig er fundamentet for social retfærdighed og menneskelig emotionel vækst.

Det, at borgere af egen fri vilje gennem de sidste små to hundrede år er gået sammen i større eller mindre grupper om at løse en lokal eller national social, økonomisk eller demokratisk problemstilling eller konflikt, har været selve drivkraften bag den samfundsudvikling, som har løftet

Danmark op på det sociale og demokratiske niveau, hvor vi som samfund er i dag.

Der går derfor en demokratisk tråd lige fra etableringen af den første højskole i Rødding i 1844 over den første brugsforening i Thisted i 1866 til den første fagforening, Typografernes Fagforening fra 1869. Og derfra hurtigt 100 år frem til studentoprøret, kvinde-, kollektiv- og miljøbevægelsen for at lande i dag, med så vidt forskellige civilsamfundsorganisationer som eksempelvis ungdomsinitiativerne "Frontløberne", "Turning Tables" eller "Ungdommens Folkemøde", kulturorganisationer som "Sisters Academy" og "Andromeda8220", men også LGBTQ+ organisationer som "Sabaah" og "LGBT Asylum" og seneste markante skud på civilsamfunds-stammen: "Den Grønne Studenterbevægelse" og "Extinction Rebellion".

Fællesnævneren er den samme gennem alle små 200 år. Frie og samfundsengagerede borgere, der går forrest og tager sagen i egen hånd. Ikke fordi staten og kommunen beder dem om det, men fordi de ikke kan lade være. Fordi det giver den enkelte dyb mening og tilfredsstillelse at bidrage og indgå i en større social, kulturel og politisk sammenhæng for at løse et konkret samfundsproblem – også selvom det nogle gange kan være konfliktfyldt, svært eller have store personlige

omkostninger. Der er et problem. Vi må løse det. Sammen. Nu!

Denne lyst til at bruge sin demokratiske stemme og sit sociale engagement og dermed bidrage til fællesskabet er ikke en dansk opfindelse. Overalt i verden kæmper millioner af mennesker for en bedre og mere retfærdig verden. Det globale civilsamfund tæller flere hundrede millioner mennesker, som organiserer sig i foreninger, bevægelser, kooperativer og demokratiske virksomheder, som på hver deres måde forsøger at afbøde virkningerne af uretfærdighed, kriser og katastrofer. Og som samtidig – og måske endnu vigtigere – vil vise, at en retfærdig, mangfoldig, klimaansvarlig og demokratisk fremtid allerede er mulig her og nu. Det er budskabet fra gaderne i Hong Kong, Bangkok, Beirut, Portland og Minsk i disse dage.

For udover at disse borgerdrevne initiativer ofte er organiseret omkring en eller flere specifikke lokale eller nationale problemstillinger – klima- og biodiversitetskrise, økonomisk ulighed, demokratisk underskud, undertrykkelse af minoriteter osv. – så er der yderligere én ting, som går igen. Nemlig at de ofte også rummer kimen til en helt anden demokratisk, bæredygtig og retfærdig samfundsmodel. En samfundsmodel præget af større decentralisering og selvforvaltning, og hvor den enkelte borger er langt mere direkte involveret i de beslutningsprocesser, der

har indflydelse på hverdagslivet og det lokalsamfund, som vedkommende bor, lever og arbejder i.

Når Frie Grønne derfor ser det som afgørende politisk vigtigt at styrke civilsamfundet og de selvorganiserede initiativer, er det ikke blot for at fastholde og styrke det, man traditionelt kalder Foreningsdanmark, Frivillighedsdanmark og Oplysningsdanmark, i sin nuværende rolle og struktur. Men også fordi civilsamfundet for os rummer et utopisk frigørelsespotentiale, både politisk og personligt. Fordi hver eneste civilsamsfundsorganisation og hver eneste frivillige og aktivist er et bevis på, at det er muligt at udfordre og bryde ud af hamsterhjulet og konkurrence- og vækstsamfundets logik. At et andet Danmark er muligt. Et decentralt, selvforvaltende, mangfoldigt og frit Danmark, som passer på den planet, vi kun har til låns. Ja, et langt mere humanistisk og anarkistisk tænkende Danmark. Hvor den sociale og politiske forandringskraft kommer nedefra (lokalsamfundet) og indefra (borgernes egen lyst) i stedet for som alt for ofte: oppefra (staten eller kommunen) og udefra (den globaliserede økonomi).

Frie Grønne vil derfor arbejde for at skabe de bedste betingelser for, at civilsamfundet både i Danmark og ude i verden sættes fri og får lov til at levere det, de er bedst til: fælles-

skaber, politiske forandringer, radikale lokalsamfundseksperimenter og alternative levemåder. Og dermed forrykke magtbalancen mellem markedet, det offentlige og civilsamfundet.

Sat på spidsen: Hvis Frie Grønne skulle prioritere en million til enten at sænke skattetrykket for virksomhederne, til at investere i statslige arbejdspladser eller til at styrke civilsamfundet, så ville vi gøre det sidste. Det er også derfor, vi foreslår, at al lovgivning ikke bare skal vurderes på, om den styrker eller hæmmer civilsamfundets samfundsposition og organisatoriske udviklingsmuligheder. Men hvis en specifik lov svækker civilsamfundets position og indflydelse, skal denne svækkelse modsvares med en styrkelse på et andet civilsamsfundsområde.

For selvom vores kommunale og statslige institutioner dagligt løfter afgørende samfundsopgaver, kan det, at borgerne går sammen og af egen frivillige kraft løser store som små udfordringer i samfundet, ikke gøres op i penge. I øvrigt har vi igen og igen set, at det, der startede som en borgerdrevet idé, over tid udvikler sig til en kommunal og statslig institution eller organisation.

Frie Grønne ønsker derfor ikke bare at styrke civilsamfundet, men også i lige så høj grad at sætte de kommunale og statslige institutioner fri, så de får bedre mulighed for at komme

tilbage til den sociale, kulturelle, politiske og organisatoriske tænkning, der i sin tid fødte dem: tilbage til lokalsamfundet, tilbage til borgeren.

Som demokratisk fællesskab skal vi fortsat sikre en solidarisk fordeling af ressourcer til velfærdsopgaver på tværs af landet. Men hvordan ville vores kommunale og statslige institutioner se ud, hvis de i langt højere grad fik lov at organisere og lede sig selv i overensstemmelse med medarbejdernes værdier og faglige kald? Hvordan ville den lokale vuggestue og børnehave være organiseret og ledet, hvis de blev sat fri til at vælge deres arbejdsmetoder ud fra den faglighed, pædagogerne tror på, i samarbejde med forældre og børn? Eller hvad med vores folkeskole, ungdomsuddannelser og hele vejen op til vores plejehjem?

Frie Grønne er overbeviste om, at den klassiske sektoropdeling af samfundet i henholdsvis markedet, det offentlige og civilsamfundet er under hastig forandring. Alene af den grund at de afgørende udfordringer, vi som samfund står overfor, hverken kan løses af markedet alene eller af det offentlige alene eller af civilsamfundet alene. Det er de centrale samfundsudfordringer som klima- og biodiversitetskrisen, den ekstreme globale økonomiske ulighed og det demokratiske underskud alt for dybe og komplekse til. Derfor kalder alene problemernes kompleksitet på helt nye hybrid-sektor-løsninger, som vi

skal understøtte og prioritere.

Men selvom fremtiden givetvis vil rumme en mangfoldighed af nye organisations- og ejerformer, er det afgørende for Frie Grønne at anerkende den særlige kvalitet, rolle og betydning, som civilsamfundet har i sin rene form. Det seneste konkrete eksempel er kampen for, at Danmark skulle have en klimalov. Uden det vedvarende pres fra særligt de grønne organisationer ville vi i dag ikke have haft en af verdens – på papiret – mest ambitiøse klimalove. Derfor skal civilsamfundet have optimale – både lovgivningsmæssige og økonomiske – betingelser.

Desværre har både staten og kommunerne gennem de seneste to årtier på afgørende måder ændret de politiske og økonomiske spilleregler for civilsamfundet.

I dag bliver civilsamfundsorganisationerne ofte betragtet som genvej til økonomiske besparelser frem for en selvstændig og vigtig, værdiskabende samfundsaktør.

I stedet for at værdsætte civilsamfundet for netop dets vigtige rolle som fri demokratisk aktør bliver civilsamfundsorganisationerne ofte pålagt tunge og udviklede styringsmekanismer, rapporteringssystemer og krav. En kontrolkultur, der er gift for netop den frihed, selvstændighed, vitalitet og unikke rolle i sam-

fundet, som civilsamfundet har spillet og fortsat skal spille, hvis det står til Frie Grønne.

Frie Grønne foreslår derfor fem reformspor, der skal sikre civilsamfundet som en helt afgørende demokratisk forandringskraft i det danske samfund:

- 1. Indfør demokrati-praktik i civilsamfundsorganisationer**
- 2. Afbureaukratisering af civilsamfundet**
- 3. Større del af statens budget skal gå til støtte af civilsamfundet**
- 4. Civilsamfundet skal tænkes ind i alle politiske processer**
- 5. Støt det globale civilsamfund**

1. Indfør demokrati-praktik i civilsamfundsorganisationer

Civilsamfundet repræsenterer en anden form for værdi end markedets og en anden magt end statens og kommunernes.

Civilsamfundet er ikke bare borgerne egne demokratiske organisationer og dermed vores demokratiske immunsystem, det er også samfundets demokratiske udviklingsafdeling, hvor der er mulighed for at udvikle og teste systemoverskridende radikale ideer, løsningsforslag og nye beslutningsmodeller.

Som den danske demokratiorganisation "We Do Democracy" i København så smukt har sagt det:

"Vi tror på mennesker. På den innovationskraft, der bor i at samles i stærke og aktive fællesskaber. Vi arbejder for, at flere får mulighed for at påvirke eget liv og det samfund, de er en del af, for at flere stemmer og ressourcer bliver bragt i spil i arbejdet med at udvikle løsninger og svar på de problemer, vi står overfor".

Eller som organisationen "Sager der Samler" fra Aarhus, der ser sig selv som en platform for selvorganiserede initiativer for borgere, formulerer det:

"Vi drømmer om at gøre det lokale engagement til en drivkraft i omstillingen til et mere menneskeligt, bæredygtigt og demokratisk samfund. Derfor styrker vi handlekraft og engagerende fællesskaber med udgangspunkt i tre dogmer: Start i egen livssituation. Gør noget med (ikke for) andre. Begynd der, hvor du ikke skal spørge om lov eller om penge".

Frie Grønne kunne ikke være mere enig.

Alle skoleelever skal derfor have mulighed for i løbet af deres skoletid at komme en uge i demokrati-praktik i en civilsamfundsorganisation. Det samme skal gælde de unge på ungdomsuddannelserne.

Ligesom det skal være muligt som voksen at få orlov fra sit job for i en afgrænset periode at komme i demokrati-praktik i en civilsamfundsorganisation med henblik på at bringe erfaringerne med tilbage til den virksomhed eller organisation, man kom fra. Arbejdsgivere skal derfor kunne ansøge om en kompensationsydelse, der dækker medarbejderes løn, mens de er i demokrati-praktik.

2. Afbureaukratisering af civilsamfundet

En afgørende barriere for, at civilsamfundet fuldt ud kan forløse sin samfundskraft, er det unødvendige bureaukrati, tunge administration og regelrytteri, som ofte er lagt ned over arbejdet i organisationerne fra det offentliges side.

I stedet for en misforstået bureaukratisk kontrolkultur bør der formuleres en enkel og klar tillids- og samarbejdskontrakt mellem civilsamfundsorganisationerne og staten og kommunerne. En kontrakt, der beskriver, hvor kommunernes og statens ansvar og forpligtigelser stopper, og hvor civilsamfundets frirum starter. Og det er dette frirum, som, Frie Grønne ønsker, skal blive markant større.

Samtidig skal al lovgivning vurderes på, om den styrker eller hæmmer civilsamfundets samfundsposition og organisatoriske udviklingsmulighe-

der. Hvis en specifik lov svækker civilsamfundets position og indflydelse, skal denne svækkelse modsvares med en styrkelse på et andet civilsamfundsområde.

Ligeledes skal det være muligt for civilsamfundets organisationer smidigt og ubureaukratisk at indgå i samarbejder, hvor partnerne både er private virksomheder og offentlige institutioner. I dag er lovgivningen ofte ikke gearret til denne type forretnings- og samarbejdsmodeller.

Men hvis vi som samfund skal løse klima- og biodiversitetskrisen, den globale økonomiske ulighed og det demokratiske underskud, er der ingen vej uden om at få de tre sektorer til at arbejde sammen på nye hybride måder. Her spiller civilsamfundet en frontløberrolle som samfundets eksperimenterende og risikovillige udviklingsafdeling.

3. Større del af statens budget skal gå til støtte af civilsamfundet

Hvis man som Frie Grønne ønsker en markant og tydelig styrkelse af civilsamfundets rolle og betydning i det danske samfund, er det ikke nok med flotte formuleringer og festtaler. Der skal også nye penge på bordet.

Derfor foreslår Frie Grønne, at civilsamfundsorganisationernes andel af

det statslige budget over de næste ti år øges markant, så der på alle relevante budgetposter øremærkes midler til at understøtte civilsamfundsindsatser inden for fx socialpolitik, udviklingssamarbejde, kultur- og naturpolitik mv. En sådan model findes allerede på udviklingsområdet, hvor

cirka en milliard kroner går til strategisk samarbejde med danske civilsamfundsorganisationer og deres partnere i verdens fattigste lande. Både for at give civilsamfundet den økonomiske og politiske styrke, som svarer til de opgaver, som organisationerne allerede i dag løfter, men også for at understøtte den nødvendige risikovillighed og lyst til at eksperimentere – og dermed også risiko for at begå fejl – som gerne skal kendetegne det danske civilsamfund.

Et frit civilsamfund er nemlig også et magtkritisk civilsamfund, der tør tale

magten direkte imod. Uagtet om magten er store private virksomheder, offentlige instanser, politiske partier eller regeringen. Men det er ikke muligt eller risikofrit at påtage sig rollen som en stærk, magtkritisk stemme, hvis man samtidig er bange for at miste sine økonomiske bevillinger ved næste finanslov. Derfor skal bevillingerne til civilsamfundet beskyttes på samme måde som bevillingerne til vores uafhængige kunstneriske råd og nævn. Et demokratisk armslængdeprincip på civilsamfundsområdet skal derfor stadfæstes på lige fod med det kunstneriske armslængdeprincip.

4. Civilsamfundet skal tænkes ind i alle politiske processer

Som samfund står vi overfor en reformperiode uden historisk side-stykke. Der er ikke et hjørne eller element i det danske samfund, der inden for de næste ti år ikke skal gentænkes.

I den politiske overgangstid, vi alle nu befinder os i, mellem den gamle fossile vækstøkonomi og den nye klimaansvarlige, feministiske postkapitalistiske økonomi er der brug for, at civilsamfundet træder i karakter og bliver den progressive brobygger mellem den enkelte borgers behov, lokalsamfundets udviklingsmuligheder og samfundets overordnede sammenhængskraft. For at det

skal lykkes, er det nødvendigt, at civilsamfundsperspektivet er tænkt ind i alle større reformudspil fra regeringen og Christiansborg.

Derfor ønsker Frie Grønne, at de traditionelle trepartsforhandlinger mellem staten, arbejdsgiverne og arbejdstagerne i fremtiden bliver til firepartsforhandlinger – hvor den fjerde part er civilsamfundet. Civilsamfundsorganisationer, relevante sociale bevægelser, borgersamlinger, lokale naturråd mv. skal således fremadrettet indgå i alle forhandlinger, når store statslige og kommunale reformspor skal lægges.

5. Støt det globale civilsamfund

Overalt i verden er civilsamfundet under pres. Klima- og miljøaktivister og demokratiforkæmpere bliver angrebet, fængslet, frataget deres boliger og sågar likvideret. Det er mange steder farligt at deltage i lovlige politiske handlinger og demokratiske foreninger. Selv i Europa ser vi hyppigt en svækkelse af de bærende demokratiske institutioner og civilsamfundets mulighed for at være den frie, progressive, demokratiske stemme, som det bør være.

Frie Grønne vil derfor arbejde for, at Danmark skal være det land i verden, der mest markant stiller sig på civilsamfundets side og tilbyder hjælp og støtte overalt i verden. Det kan være til demokratibevægelsen i Hong Kong, oprindelige folk i Amazonas eller borgerrettighedsforkæmpere som Black Lives Matter i USA. Igen og igen skal Danmark tilbyde hjælp, asyl eller konkret støtte til udsatte aktivister, der måtte have brug for det og ønsker det. Og Danmark skal ikke være bange for at fordømme og tale fremmede magter midt imod, hvis de bekæmper civilsamfundet og retten til at ytre og forsamle sig.

Et er, at de bærende demokratiske institutioner er under angreb i en lang række lande, men måske endnu mere alvorligt er det, at flere og flere borgere helt mister troen på demokratiet som styreform. Vi ser en

større og større tvivl i dele af befolkningerne, når det gælder det demokratiske samfunds evne til at håndtere de afgørende kriser som eksempelvis klimakrisen, mennesker på flugt, arbejdsløshed eller økonomisk svindel. Her taler de årlige demokratiundersøgelser i Europa deres eget alt for tydelige sprog med en markant stigende mistillid til den demokratiske styreform.

Hvis det står til Frie Grønne, skal civilsamfundet påtage sig rollen som dem, der sætter et demokratisk virus-modangreb i gang mod de højre-radikale for ikke at sige fascistiske tendenser, vi ser mange steder i verden i dag. Bare tag rækken af aktuelle antidemokratiske og autoritære ledere som Putin i Moskva, Xi i Beijing, Trump i Washington, Bolsonaro i Rio, Modi i Delhi, Orbán i Budapest og Morawiecki i Warszawa. Alle er de eksponenter for en dybt bekymrende højreradikal nationalistisk udvikling.

Hvis man skal gå imod en så massiv autoritær front, kræver det, at ikke mindst civilsamfundet – og de aktive og engagerede borgere, det består af – har modet og styrken til at tage sin demokratiske og politiske rolle på sig og sikre frie og lige rettigheder for alle.

Vi ser det derfor også som en dansk opgave at være med til at styrke det

globale civilsamfund. Blandt andet ved at formulere en global strategi for opkvalificering af borgere og deres organisationer. Som et led i denne strategi foreslår Frie Grønne, at der etableres et globalt civilsamfundsuniversitet med fysisk base i Danmark.

Det globale civilsamfundsuniversitet skal skabe rammerne og mulighederne for, at samfundsaktivister og

samfundsiværksættere fra hele verden kan komme og uddanne sig i civilsamfundets arbejdsmetoder, mobiliseringsstrategier, kommunikation og konflikthåndtering og opstart af nye demokratiske selvforvaltende organisationer og virksomhedsformer.